

ЗБОРНИК
МАТИЦЕ СРПСКЕ
ЗА ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ
LXIV/2

МАТИЦА СРПСКА
ОДЕЉЕЊЕ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЈЕЗИК
ЗБОРНИК

МАТИЦЕ СРПСКЕ ЗА ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

М А Т И Ц А S E R B I C A
C L A S S I S L I T T E R A R U M
A R C H I V U M P H I L O L O G I C U M E T L I N G U I S T I C U M

Покренут 1957. године

До XXVI књиге (1983) излазио под називом *Зборник за филолоџију и лингвистику*

Главни уредници:

Др Миливој Павловић (1957–1960), др Рудолф Коларић (1961–1962),
академик Павле Ивић (1963–2000), академик Александар Младеновић (2001–2009),
академик Јасмина Грковић-Мејџор (2010–)

LXIV/2

Уредништво:

Др МИЛИВОЈ АЛАНОВИЋ, Др НАДА АРСЕНИЈЕВИЋ, Др ЖАРКО БОШЊАКОВИЋ,
Др ЈАСМИНА ГРКОВИЋ-МЕЈЦОР, Др ДРАГА ЗЕЦ, Др МАРИНА КУРЕШЕВИЋ, Др ГЕРХАРД НЕВЕКЛОВСКИ,
Др МОТОКИ НОМАЧИ, Др СЛОБОДАН ПАВЛОВИЋ, Др ДРАГОЉУБ ПЕТРОВИЋ, Др МАТО ПИЖУРИЦА,
Др ВЛАДИСЛАВА РУЖИЋ, Др СВЕТЛАНА М. ТОЛСТОЈ, Др ЗУЗАНА ТОПОЛИЊСКА, Др БЈОРН ХАНСЕН

Collegium redactorum:

Dr MILIVOJ ALANOVIĆ, Dr NADA ARSENIJEVIĆ, Dr ŽARKO BOŠNJAKOVIĆ, Dr JASMINA GRKOVIĆ-MAJOR,
Dr BJÖRN HANSEN, Dr MARINA KUREŠEVIĆ, Dr GERHARD NEWEKLOWSKY, Dr MOTOKI NOMACHI,
Dr SLOBODAN PAVLOVIĆ, Dr DRAGOLJUB PETROVIĆ, Dr MATO PIŽURICA, Dr VLADISLAVA RUŽIĆ,
Dr SVETLANA M. TOLSTOJ, Dr ZUZANNA TOPOLIŃSKA, Dr DRAGA ZEC

Главни и одговорни уредник:

Академик ЈАСМИНА ГРКОВИЋ-МЕЈЦОР

ISSN-0352-5724 | UDK 80/81(082)

ЗБОРНИК

МАТИЦЕ СРПСКЕ
ЗА ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

LXIV/2

НОВИ САД
2021

САДРЖАЈ

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

Vladimir Polomac, Tamara Lutovac Kaznova: Automatic Recognition of Serbian Medieval Manuscripts by Applying the <i>Transkribus</i> Software Platform: Current Situation and Future Perspectives	7
Радмилко Маројевић: Лексикализација предлошко-падежних веза и сродне појаве као лингвотекстолошки проблем (на грађи Његошевог спјева <i>Шћепан Мали</i>)	27
Маја Марковић, Дејан Сredoјевић: Spectral Characteristics of Stressed Vowels in Standard Serbian: Quantity and Quality Relations	53
Миљивој Алановић: Валенцијски и граматички односи у синтагмама	77
Душка Кликовац: Кад везник <i>док</i> има супротно значење?	91
Гордана Штасни, Милан Ајџановић: Семантичко-деривациони потенцијал глагола <i>лейти</i>	105
Nina Ilić, Sabina Halupka-Rešetar: Verb Production at Different Stages of First Language Acquisition: Focus on Serbian	125
Мирјана Петровић-Савић: Трагови кратког акута у говорима северозападне Србије	141
Бојана Вељовић Поповић: Однос инструментала, номинатива и вокатива у служби предикатива у говору Тутина, Новог Пазара и Сјенице	149
Душанка Звекић-Душановић: О неким аспекатским алтернацијама у мађарском и српском језику	169
Јелена Ајџановић, Томаш Квока: Перифрастични изрази с глаголима кретања у српском и пољском језику	185
Milana Dodig, Tijana Ašić: L'itération passée et les effets stylistiques en français et en serbe	203

КРИТИКЕ И ПРИКАЗИ

Марица Курешевић, Сања Петровић: Виктор Маркович Живов. <i>Историја језика русској писменности</i>	223
Јасмина Грковић-Мејџор: Milan Mihaljević, Andrea Radošević (ur.). <i>Studije o Drugome beramskom brevijaru</i>	243
Јелена Редли: Миљивој Алановић. <i>Зайиси из српске синџаксе: узајамне везе форме и значења</i>	247
Драгана Ратковић: Милош Ковачевић. <i>Кроз синџаксу српскога језика</i>	253
Анђела Васиљевић: Tõnu Tender, Ludwig M. Eichinger (eds.). <i>Language and Economy. Language Industries in a Multilingual Europe</i>	263
Ана Халас Поповић: Сања Кример-Габоровић. <i>Прејознавање и именованье боја у енглеском и српском језику</i>	273
Рецензенти	279
Упутство за припрему рукописа за штампу	281
Contents	287

Мирјана Петровић-Савић

ТРАГОВИ КРАТКОГ АКУТА У ГОВОРИМА СЕВЕРОЗАПАДНЕ СРБИЈЕ*

У овом раду износе се наши први резултати истраживања о кратком акуту на терену северозападне Србије (Јадар, Рађевина и Подгорина). Грађа, расположива у овој прилици, показује да се овај стари акценат среће у вишесложним речима и да га има код готово сваке врсте речи.

Кључне речи: дијалектологија, кратки акут, краткоузлазни акценат, северозападна Србија, Подгорина, Рађевина, Јадар.

This paper presents the preliminary results of the research on the short acute accent in the territory of northwestern Serbia (Jadar, Radevina and Podgorina). The material which was available at this moment shows that this old accent is found in multisyllabic words, in almost all parts of speech.

Key words: dialectology, short acute accent, short rising accent, northwestern Serbia, Podgorina, Radevina, Jadar.

У претходном истраживању пажњу смо посветили остацима неоакута (дугог акута) на терену северозападне Србије (Петровић-Савић 2020). Овога пута предмет нашега интересовања јесте кратак акут, тј. његово постојање на истом терену (Рађевина, Јадар, Подгорина, Колубара и Посавотамнава). На овом месту изнећемо прелиминарна сазнања са терена; уједно, то су и прве потврде о постојању, односно чувању, макар у траговима, овога старог акцента на територији Србије, и то на терену шумадијско-војвођанског дијалекта.¹

Простор северозападне Србије чини широк терен, једним делом је истражен,² а истовремено је и област која чека прецизније утврђивање граница појединих језичких појава. Откриће незамењенога јата на овом простору и објашњење његовога порекла (в. Реметић 1981; 1981а), привукло је велику пажњу домаће науке. Оно једну типично шумадијско-војвођанску говорну зону осветљава из угла пре миграција које су знатно измениле језичку слику. Резултати нашега истраживања указују на чување и кратког акута, поред раније потврђеног дугог, још једне значајне предмиграцијске црте. Наш циљ је да у овом прилогу на обухваћеном простору региструјемо појаву. У будућим испитивањима намера нам је одредити границе овом архаизму на простору (северо)западне Србије.

* Овај рад финансирао је Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије према Уговору број 451-03-9/2021-14 од 14.01.2021. године, који је склопљен са Институтом за српски језик САНУ.

¹ Драгољуб Петровић у свом раду *О крајком акућу* разматра „проблем кратког акута у штокавским говорима од сарајевске околине, преко источне Босне и Посавине, до доње Подравине, Барање и западне Бачке, а прегледани су сви опсежнији доприноси познавању проблемског комплекса о коме је реч” (2018: 26).

² О степену испитаности шумадијско-војвођанског дијалекта, као и говора у овом делу северозападне Србије, в. Бошњакковић – Радовановић 2009.

Акценатски архаизам који овде посматрамо до сада није био примећен на простору обухваћеном овим истраживањем. Са старим акутом у дугим слоговима (зато и лакше уочљивијим), ситуација је нешто другачија: пошто је крајем XIX века откривен у чакавским говорима, назван је „чакавским акутом”. У штокавским говорима најпре је регистрован у посавским, па подравским и источnobосанским, а не тако давно и у косовско-ресавском и шумадијско-војвођанском дијалекту (Петровић 2018: 27). Према Петровићевим речима, „требало је да прође још цео век да би се схватило да такав акценат постоји и у кратким слоговима” (2018: 27).³

Поједини истраживачи (Brozović 1966; 2007; Реметић 1981, Valjavec 1983) на делу терена источnobосанског дијалекта учили су краткоузлазни акценат на месту краткосилазног, притом се не упуштајући у питање његовог порекла (Реметић 2004: 604). Поведен таквим записима са терена, Ивић је и казао да „у простору између Криваје и Босне у сливу Фојнице срећу се и понегде генетички нејасни примери са ` уместо ` на првом слогу (*шума*, *слуша*)” (1988: 73), а да изгледа као да се разлика између двају старих кратких акцената није сачувала нигде (1988: 76). Драгољуб Петровић напомиње да „на такво Ивићево схватање треба, напосто, гледати као на предубеђење да се један тако крупан архаизам не може сачувати у говорима у којима су се усталиле многе друге, и крупније, новоштокавске иновације” (2018: 28). О постојању, дотада неуоченог, прозодијског система научној јавности пажњу скреће Слободан Реметић (2004) који је, према речима Драгољуба Петровића, „основни аспект тога проблема лингвистички прецизно дефинисао” (2018: 27). Реметић је у свом раду посвећеном прозодијском систему Кладња и околине дошао до закључка да је на том терену присутан шесточлани акценатски ситем : према три дуга постоје и три кратка акцената (2004: 655).⁴ Вођени наведеним сазнањима о упадљивим архаизмима на терену северозападне Србије, почели смо трагати за нашим „необичним и неочекиваним” краткоузлазним акцентом на месту где се очекује краткосилазни, како се у литератури до сада бележио, а како смо и ми чинили до сада. У вези са тим, требало би подсетити на опште уверење у науци „да су се у току историјског развоја прозодијског система код Срба и Хрвата два стара кратка акцената свела на један, на вредност коју именујемо краткоузлазним акцентом” (Ивић 1988: 76). Међутим, показало се да, на територији обухваћеној овим истраживањем, ситуација доста подсећа на ону у Кладњу и околини, коју је С. Реметић представио у својим радовима (2004; 2009).

Постоји неколико општих дијалектолошких описа који у целости или делом обухватају овде обрађиван терен (в. Николић 1966; 1968; 1969; Реметић 1981; Реметић – Ivić 1981, Петровић 2005; Радовановић 2006; 2014), али два стара акута нису регистрована. Корпус који нам је и овога пута на распола-

³ Не треба изгубити из вида чињеницу да је Павле Ивић истакао да се у појединим говорима источне Славоније јавља необичан изговор краткосилазног акцената „у речима где тај акценат није на крајњем слогу: *бојџиш*, *јѣднѣко*” напомињући да је овакав акценат „полудуг и без силазности” (Ивић 2001: 265).

⁴ По логици утемељеној на начелу симетрије идеја о кратком прасловенском акуту наметнула се крајем деветнаестог века руском филологу А. Шахматову (в. Užarević 2016: 198).

гању јесте грађа из Јадра, Рађевине, Подгорине и ограничено⁵ из Колубаре и Посавотманаве.⁶ Током сакупљања грађе у селима Осладић (2006) и Липеновић (2005; 2006), на маргини уз поједине лексеме, бележили смо „као да није краткосилазни акценат”, „личи на краткоузлазни”, „као да није прави краткоузлазни акценат”, али смо – тада на почетку научног формирања – ипак, сва та „сумњива” места акцентовали кратким силазним акцентом. Приликом писања рада *Преношење акцената на њроклијику у говору Рађевине* (Петровић-Савић 2012), примери од раније окарактерисани као сумњиви, постали су нам јаснији, посебно када смо их сравнили са онима који су недавно идентификовани за Кладањ и Плаховиће (Реметић 2004; 2009). Након поновног преслушавања трака из Рађевине, овога пута са потпуно другим циљем и сазнањем да у овој области већ постоји дуги акут, испоставило се да је присутан овај необичан акценат (ˊ), који је, према нашем слушном утиску, ближи час кратком силазном, час кратком узлазном. Ово сазнање нас је подстакло да, изнова, преслушамо материјал који имамо и из околних области. Овога пута на, условно речено, сумњивој позицији, а на месту које одговара старом кратком акуту нисмо бележили краткосилазни акценат. Поведени сазнањем о могућном постојању старог кратког акута, поред посведоченог дугог, на територији северозападне Србије, сакупљање ономастичке грађе на терену Јадра⁷ искористили смо да проверимо познаје ли и тај говор ову појаву. Аудио-записи које поседујемо, поменуто појаву потврђују у оном делу Јадра из којег имамо материјал.⁸ Ради потврђивања појаве на ширем простору, дошли смо и до грађе из још неколико подгорских села.⁹ У свакоме од њих препознали смо примере са старим кратким акутом.

Забележене примере наводићемо разврстане по категоријама речи у којима се јављају: глаголи, именице, придеви, заменице, прилози и речце, држећи се азбучног реда потврда, курзивом, иза којих у загради следи назив за пункт где је пример забележен. Акценат из техничких разлога бележимо знаком ˊ, на овоме месту без залажења у осетљиво питање његове акустичке вредности. Већина наших примера реализује се и с краткосилазним акцентом.¹⁰

1) У *глаголским* облицима кратки акут бележили смо у следећим примерима:

А ако *бӳдѣ њрѣбало* (Ставе). Подѣљена, ова̋ко *ви̋си* (Остружањ). При̋чѣ ми је како је *л̋а̋говѣ* (Коњуша). *Гл̋ѣгајѹ* сад по ђв̋им д̋ан̋ма (Бела Црква). *Ж̋а̋њѣ* се

⁵ В. фусноту 13.

⁶ У селу Осладић, које припада Подгорини, и Липеновићу у Рађевини, грађу смо сакупљали 2005. и 2006. године за потребе *Српског дијалектолошког аџласа*. За исте потребе је сакупљана грађа и у селу Зукве у Посавотманави и у Боговађи у Колубари. У свим осталим пунктovima који не припадају Рађевини, грађа је сакупљана у последњих неколико година. На терену Рађевине, у одређеним временским интервалима, грађу смо сакупљали од 2003. године до данас. То је иста грађа на којој смо пратили дуги акут (в. Петровић-Савић 2020).

⁷ Јадар је област којој недостаје монографски опис говора. По свему судећи, то је терен на којем се може чути и шумадијско-војвођански и источнохерцеговачки дијалекат. Потребно је утврдити границу међу овим дијалектима.

⁸ Тренутно располажемо грађом из следећих села: Тршић, Цикоте, Симино Брдо, Бадања, Јаребице и Сипуља.

⁹ Царина, Гуњаци, Лопатањ и Остружањ.

¹⁰ Забележени су и случајеви у којима информатор исту лексему изговара и са кратким акутом, али и са кратким силазним акцентом: *ѡр̋а̋ѡрци* : *ѡр̋а̋ѡрци*, *к̋а̋ѡ* : *к̋а̋ѡ*, *бр̋а̋ѡ* : *бр̋а̋ѡ*.

српом (Врбић). Кòло *йїрā* (Врбић). Кòње *јāловē*, а бикове тўцајў (Осладић). Дāо им да *јēгў* (Остружањ). *Кўвā* се тò (Липеновић). Нїсу се *мāзале* (Ставе). Кад *нòси* мāјка дēте (Ставе). Да вòдї рāчўн да нē би *йāла* (Бела Црква). Пēтò кукурїчē, *йēвā* (Осладић). Да се *йўцā* кад се йзводи млада (Бадања). Дēца су *сїйїла* (Комирић). *Сїйїле* јāгоде (Бела Црква). *Чēкали* су бēбу седāмнēs гò дїна (Бадања).

2) Код *именица* смо овај акценат забележили у следећим примерима:

Па бїла му *бāба* (Осладић). Ймају *бāре* (Симино Брдо). Мòж да му бўдē *брāйї* (Толисавац). Ондāк кад изведē, *брāйї* изведē ако ймā брāта, ако нēмā, *рòђāк* (Врбић). Йдē *брāчино* вāлда ў онò (Осладић). Кўћо, тò је црвени *вēйшар* (Ставе). И рēкнē дòбро *вēче* (Ставе). *Вїгрице* (Осладић). *Гљїве* (Осладић). Тò је било педесēтї *їòдїнā* (Сипуља). Ймајў и *йўске*, *јā*, и *йўске*, *йўщє* (Осладић). Бїò сам дēчāк, бїла је *жēйва* (Толисавац). Звāнā *жēйва*, *жēйва* (Осладић). А òвāј је йзнò мaло *жїйїа* (Ставе). Пòспēш веселāк *жїйїом* (Ставе). Мēтнē једно зрño *жїйїа* у пòгачу (Ставе). Донēсē се *јāбука* (Осладић). Онда òна бāцā *јāбуку* (Врбић). Сад кòрїсте у *јēла* (село Осечина). *Кāйїа*, кāпа се нòсила òбавēзно (Ставе). *Клўче*, на *клўче* (Осладић). Мēтнē се *крїа*, дрòњ"ца кāка (Ставе). Зā мене је *кўћа* (Шљивова). Учили се код *кўћē* дòмāйї задāтак (Липеновић). Йдēмо *кўћи* (Гуњаци). Склòнї уз *кўћу* (Ставе). Штò нē почисти и *кўћу* (Цикоте). Прē смо ймали *кўче*, кēра (Осладић). Они, *лїсїйови* (Лопатањ). Мāло *лўка* бēлог (Бела Црква). Узмēш бēлòг *лўка* (Бела Црква). Узмēш *лўка* (Бела Црква). Кāже мēни, *мāма*, штā рāдїш (Ставе). *Мāйїер* жēну и трòје дēцē (Сипуља). А *Мāйїер"це* кад су ондā се вēжў мāјке (Бела Црква). *Мāчке* (Осладић). *Мòйїка* је дўгачка (Бадања). А òн *мўка* нē верујē. (Ставе). У мēнē снāја рòд"ла *мўшко* (Ставе). А и òна *Срїкиња* (Ставе). Зòвē се *нēрāсїй*, кòјї нїје ўштројен, *нēрāсїй*, *јā*, *нēрāсїй*. (Осладић). *Òбрва* (Липеновић). Ймајў прāпòрци, *йрāйòрци* (Осладић). За врēме *рāйїа*, нòс"ли смо чēтрї гòдине дрвенē òпāнке (Липеновић). Штò је мēрена *рāка* (Остружањ). Јā сам завршиò прē *рāйїа* чēтрї рāзр"да òснòвнē шкòлē (Липеновић). Па дòђē *рòдбина*, рòдбина дòђē (Врбић). До Сāвē до *мòсїа* (Равнаја) Онда *свāдбе*, ў јесēн кад пòчнў *свāдбе* (Толисавац). *Слāмар"це* нāпуњене *слāмò* (Осладић). Да ўђē у *сòбу* (Шљивова). Дāћу ја њòј *сòка* (Симино Брдо). Да бòдў са *шāйїòм* (Тршић). Вēли, *ўрнебēс* је (Толисавац). *Ўсна* (Липеновић). Кад се рòд"ла *ўсна* бїла рāсечена (Шљивова). Останē *ўсна* зāрезāна (Бела Црква). Свāка *чўда* прāвē (Шљивова). *Шўме* су йстò тākò (Симино Брдо).

3) *Придеви* у којима смо бележили кратак акут:

И *вēsели* (Бадања). *Дїмљено* мēсо (Бела Црква). Сўкња штò *дўжā* (Ставе). Нāрòд је прē бїò *здрāв* (Бела Црква). *Йсїйò* сїто (Липеновић). Òвї кòјї су *јāчїй*, òбāрајў (Толисавац). Кòд менē бїла *кòњскā* кòла (Врбић). *Кòжнò* (Осладић). Свї велē òнò *кòжно* (Ставе). *Кўвāнї* кўпус, мēсо *кўвāно* (Осладић). *Мēкано* (Осладић). Кòлко је òна *мòйна* (Ставе). На *Нòвў* гòд"ну (Гуњаци). *Пўн* òнāј камїòн (Бела Црква). Гāјбе *йўне* (Бела Црква). Ёво ме на мēсту дē сам *рòђен* (Шљивова). Јā сам зātò Бòгом *рòђен* (Липеновић). *Срēйна* ћеш бїти (Ставе). *Срїски* сам чїтò, чїтò сам српскї (Липеновић). Мòрā да бўдē *шòвило* (Бела Црква). Пòўњава, *йò"уило* (Осладић). Дугāчко, знāш, а *ўско* (Бела Црква). Тї *сїй"учен* да нāс лēчїш (Гуњаци).

4) *Заменице* са забележеним кратким акутом:

Нēко пòбегнē сām (Врбић). *Нēко* ће кāзати (Липеновић). Нē в"ди *нїко* (Шљивова). *Нїкòм* нїшта (Ставе). *Нїцїйїа*, врат"ли тò (Ставе). Ако *нїцїйїа*, ондā ћеш

у бoлн^нцу (Бела Црква). Па н^нш^ни^на, б^нац^не (Толисавац). Да се п^нер^н н^нш^ни^на (Ставе). На н^ни^но кoлo кo н^нагаз^ни, он мoр^на д-обoл^ни (Бела Црква). Н^нш^ни^нхoвe з^нем^нл^не (Толисавац). Ал^н н^неш да у^нзм^неш б^ни^ну б^ни^нл^нкy (Ставе). С^нв^нако н^нештo о^нне дoб^нац^нн^нти (Кржава). С^нв^нац^ни^на је дoб^нрo зн^нати (Ставе).

5) Прилози са забележеним кратким акутом:

А ^нш^нирe ш^нирoк п^натoс (Осладић). П^нит^нај н^нег^на је л oн п^нрoж^ни^нњo н^нш^нк^наg (Ставе). ^нш^нг^на н^наш^ни л^нј^нди (Липеновић). ^нш^нг^на је уч^нит^нел^ница (Липеновић). Б^ни^нло је овде у с^нелу н^нш^нк^наg св^нег^на (Сипуља).

6) Код једне речце забележили смо праћену појаву:

М^нш^нг^на је пр^не, р^наниј^не б^нило (Толисавац). М^нш^нг^на је oн м^нен^не в^нид^ниo (Цикоте).

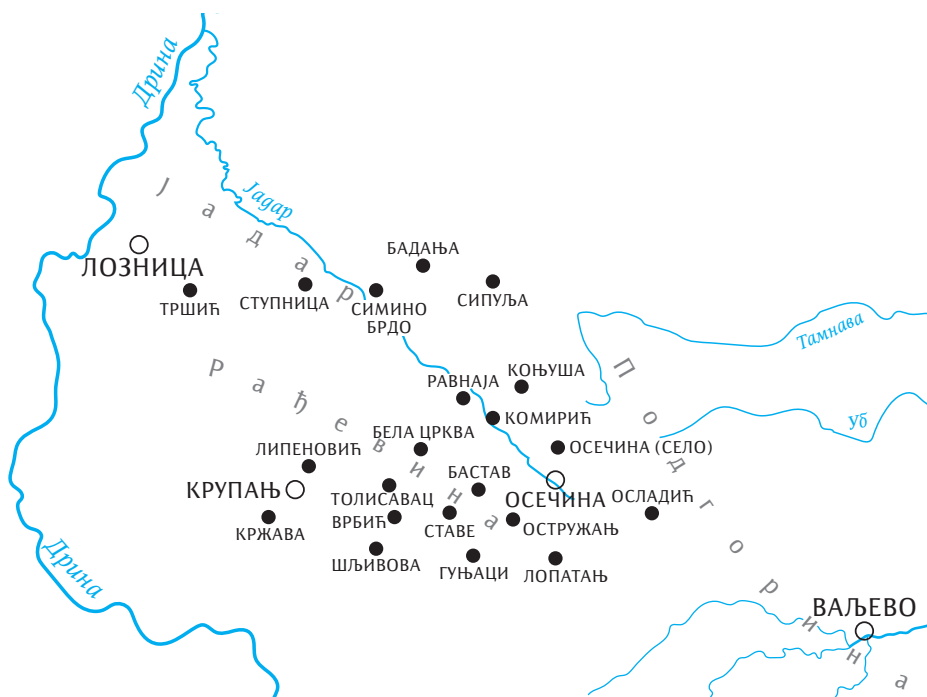
У изложеном материјалу кратки акут бележимо код именица, глагола, придева, заменица, прилога и речци. На основу расположиве и овде приказане грађе, по бројности потврда, предњаче именице. Наш корпус сматрамо репрезентативним јер показује типичне примере за ову акценатску појаву. Према наводима из литературе, којима наши примери и одговарају, кратким акутом се „може посматрати само онај ‘варијетет’ кратког силазног акцента који се, у познатим позицијама, на претходни слог преноси као ‘краткоузлазан’: кoр^на: ^нш^ндoг кoру „за разлику од циркумфлекса који се увек везује за почетну мору” вoг^ну: ^нш^ндo вoгу (Петровић 2018: 32) јер „početni akutski slog čuva akcenat kada ga poseđuje” (NEDELJKOVIĆ 1970: 116).¹¹ Неопходно је истаћи да се, за ово истраживање, количина грађе, гледано по пунктовима, знатно разликује од једнога до другoга као и то да нам пунктовима нису равномерно распоређени по целој територији. У наредним истраживањима настојаћемо кориговати ове недостатке. Зато и у овом прилогу саопштене доказе сматрамо прелиминарним, односно својеврсном најавом прецизнијег утврђивања правца простирања и ширине обухвата ове значајне прозодијске особине.

Забележени и овде изнети примери наводе нас на закључак да је простор северозападне Србије (Јадар, Рађевина и Подгорина) терен где се кратак акут чува, макар и у траговима. Примери предочени на овом месту јасно показују да се он није у потпуности изједначио са краткосилазним акцентом. Јавља се напореда са њим, али се краткосилазни чешће чује, те стога и сматрамо да кратки акут представља његову прозодијску варијанту. Након регистровања дугог акута на овом терену, на основу овде изложене грађе можемо закључити да је истраживана област ареал где се стари кратки узлазни акценат није увек изједначио са кратким силазним. Ситуација, на неки начин, одговара оној у Кладњу за коју Слободан Реметић тврди да је таква да према три дуга стоје и три кратка акцента (2004; 2009). У нашим примерима са кратким акутом, у изговору се чује узлазна интонација, али другачија од оне која је присутна код новоштокавског краткоузлазног акцента. Ако су друга два кратка акцента означавани као *с^ниoри* и *брзи*, овај би се могао назвати *равним* (уп. РЕМЕТИЋ 2004: 655). У овом раду кратак акут обележавамо знаком ^н.¹²

¹¹ „Nova uzlazna (akutska) intonacija na kratkom vokalu, koja se u stvari udružuje i jednači sa starom uzlaznom intonacijom na drugom vokalu razlikujući se od nje uglavnom time što pada na vokale drugog tembra” (NEDELJKOVIĆ 1970: 122).

¹² Лично смо ближи решењу које је применио Реметић (2004; 2009), али немамо техничких могућности за његову реализацију.

Акцентску појаву којој смо овде посветили пажњу, није сасвим лако уочити јер изискује нарочите околности да би се утврдила у говору, и снимљеном и живом. На то, најпре, утиче сразмерно ниска учесталост потврда за кратак акут, а с друге стране, знатно је више потврда са краткосилазним акцентом. У овој прилици довољно је регистровање мелодијске компоненте кратког акцента с акутском интонацијом на местима која, историјски, одговарају кратком акуту, мелодије која опонира краткосилазном акценту, уобичајеном за истраживану област која припада четвороакцентском систему. Да би се прецизирао карактер такве тонске линије, потребна су додатна истраживања.

Северозападна Србија с пунктовима у којима су потврђени трагови кратког акута.

Исцртани ареал и пунктови обухваћени истраживањем, може бити да не представљају и крајње тачке где се чувају остаци овог акцентског архаизма.¹³

¹³ У делу нашега материјала из једнога села у Посавотамнави (Зукве) и једнога у Колубари (Боговађа), забележили смо неколико примера које бисмо могли посматрати као назнаку да је појава, коју овде пратимо, присутна и на том терену (*Вѣрујѣм* (Зукве). *Вѣзѣ* се сѳонице (Боговађа). *Нѣси* трѣбала да ми *нѣсѣиш* (Зукве). *Жѣле* од дрѣвета (Зукве). *Пушѣкама* (Боговађа). *Усна* (Зукве). У *шѣјѣлу* (Боговађа). Тѳлко *нѣрѣѳѳан* (Зукве). *Сѣјѣрена* (Зукве). Због недостатка грађе и из других пунктова у овим двама областима, за будућа додатна истраживања о потенцијалном присуству кратког акута, који је због своје посебности и теже уочити од дугог (који је потврђен у наведеним местима, уп. Петровић-Савић 2020), планирамо проширити мрежу пунктова. За полазиште ћемо искористити већ сакупљени материјал у поменутим пунктовима (Зукве и Боговађа).

Оно што нам се намеће као закључак јесте то да се ова појава може очекивати у троуглу између река Дрине, Саве и Колубаре. На основу свега реченог отвара се питање докле се посматрана особина простире на истоку наше територије. Такође, на основу овог материјала, намеће се питање, може ли посматрани архаизам представљати непрекинут ареал од наше, засад, најисточније тачке, па до околине Кладња,¹⁴ као и то докле ће ићи према северу и југу. У којој мери ће се, на овим просторима, поклапати са друге две архаичне црте потврђене на овом терену: незамењеним јатом и дугим акутом.

Сјисак њункџова њо областима: Јагар (Бадања, Симино Брдо, Сипуља, Тршић, Ступница), *Рађевина* (Бастав, Бела Црква, Врбић, Комирић, Коњуша, Кржава, Липеновић, Равнаја, Ставе, Толисавац, Шљивова), *Подгорина* (Гуњаџи, Лопатањ, село Осечина, Осладић, Остружањ) (в. карту).

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

- Бошњакковић, Жарко, Драгана Радовановић. Степен испитаности народних говора на подручју шумадијско-војвођанског дијалекта. *Јужнословенски филолоџ* LXV (2009): 229–265.
- Ђуркин, Веселина. *Лексика Уљевика и Забрђа*. Сомбор: Педагошки факултет, 2006.
- Ивић, Павле. Српски дијалекти и њихова класификација. *Зборник Мајшце српске за филолоџију и лингвистику* XLI/2 (1998): 113–132.
- Ивић, Павле. Српски дијалекти и њихова класификација II. *Зборник Мајшце српске за филолоџију и лингвистику* XLII (1999): 303–354.
- Николић, М. Берислав. Главније акценатске особине у говору Ваљавске Колубаре. *Зборник за филолоџију и лингвистику* IX (1966): 77–95.
- Николић, М. Берислав. Тршићки говор. *Српски дијалектолошки зборник* XVII (1968): 367–463.
- Николић, М. Берислав. Колубарски говор. *Српски дијалектолошки зборник* XVIII (1969): 1–71.
- Петровић, Драгољуб. О кратком акуту. Драгомир Козомара, Слађана Цукот (прир.). *Зборник радова посвећен проф. др Милану Драјичевићу*. Бања Лука: Универзитет у Бањој Луци – Филолошки факултет, 2018, 26–44.
- Петровић, Мирјана. Основне фонетске особине рађевског села Бела Црква. *Прилози проучавању језика* 36 (2005): 269–292.
- Петровић-Савић, Мирјана. Преношење акцента на проклитику у говору Рађевине (на грађи из трију села: Бела Црква, Мојковић и Ставе). *Прилози проучавању језика* 43 (2012): 215–235.
- Петровић-Савић, Мирјана. О траговима неоакута у говорима северозападне Србије. *Зборник Мајшце српске за филолоџију и лингвистику* LXIII/1 (2020): 131–139.
- Радовановић, Драгана. Морфолошке особености говора средње Колубаре. *Српски дијалектолошки зборник* LIII (2006): 189–374.
- Радовановић, Драгана. Говор Ваљевске Подгорине. *Српски дијалектолошки зборник* LXI (2014): 7–366.
- РЕМЕТИЋ, Слободан. О незамењеном јату и икавизмима у говорима северозападне Србије. *Српски дијалектолошки зборник* XXVII (1981): 7–105.
- РЕМЕТИЋ, Слободан. Питање икавизма шумадијско-војвођанског дијалекта у свјетлу потврде фонолошког јата у неким србијанским говорима. *Научни сасијанак славистиа у Вукове дане* 10/1 (1981a): 103–108.
- РЕМЕТИЋ, Слободан. О још једном незапаженом екавско-јекавском босанском говору. *Научни сасијанак славистиа у Вукове дане* 11/2 (1982): 181–186.
- РЕМЕТИЋ, Слободан. О шесточланом прозодијском систему у говору Кладња и околине. Јудита Планкош (ур.). *Животи и дело академика Павла Ивића*. Суботица – Нови Сад – Београд:

¹⁴ Треба имати на памети чињеницу да је ова појава, у траговима, забележена и у Семберији (Ђуркин 2006: 13).

Градска библиотека Суботица, Матица српска, Филозофски факултет у Новом Саду, Народна библиотека Србије, Српска академија наука и уметности, Институт за српски језик САНУ, 2004, 651–660.

РЕМЕТИЋ, Слободан. Прозодијске одлике босанско-херцеговачких говора. *Годишњак за српски језик и књижевност* XXII/9 (2009): 437–454.

*

БРОЗОВИЋ, Dalibor. О проблему ијекавскошћакавског (истонобосанског) дијалекта. *Hrvatski dijalektološki zbornik* II (1966): 119–208.

БРОЗОВИЋ, Dalibor. Govor u dolini rijeke Fojnice. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 13 (2007): 243–425.

НЕДЕЛЈКОВИЋ, Olga. Problem istorije južnoslovenskog akcenta. *Filologija* 6 (1970): 113–129.

РЕМЕТИЋ, Slobodan, Pavle Ivić. Vijaka (OLA 49). (ur. Pavle Ivić). *Fonološki opisi srpskohrvatskih/hrvatskosrpskih, slovenačkih i makedonskih govora obuhvaćenih Opšteslovenskim lingvističkim atlasom*. Sarajevo: Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, 1981, 423–430.

УŽАРЕВИЋ, Josip. Aleksej Šahmatov i problem posavskog akuta. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 20 (2016): 189–207.

Mirjana Petrović-Savić

TRACES OF THE SHORT ACUTE ACCENT IN THE SPEECHES OF NORTHWESTERN SERBIA

Summary

This paper presents the preliminary results of the research on the short acute accent in the territory of northwestern Serbia (Jadar, Rađevina and Podgorina). In the presented material, the short acute accent is registered in nouns (*brá̋t, ží̋le*), verbs (*jě̋ du, žán̋je*), adjectives (*jáč̋i, rō̋đen*), pronouns (*ní̋ko, ní̋šta*), adverbs (*gō̋re, nē̋ kad*), and particles (*mō̋žda*). Based on the material presented in this paper, nouns dominate in terms of the number of examples confirming the accent's presence. We deem the collected corpus to be representative because it contains examples typical of this accent phenomenon. The presented examples lead us to the conclusion that the studied terrain in northwestern Serbia is an areal where the short acute accent is preserved, though in traces. The analyzed examples clearly demonstrate that the short acute accent has not merged with the short rising accent. They appear in parallel, though the short rising accent is more frequently heard. Accordingly, we believe that the short acute accent is its prosodic variant.

Институт за српски језик САНУ
Кнез Михаилова 36, 11000 Београд, Србија
Mirjana.Petrovic@isj.sanu.ac.rs

(Примљено: 31. августа 2021;
прихваћено: 28. октобра 2021)